

Budai krónika

Schulhof Izsák: BUDAI KRÓNIKA 1686. Héberből fordította Jólesz László, az utószót írta Szakály Ferenc. Magyar Helikon 1979. 100 l. Bibliotheca Hungarica.

Buda visszafoglalásának történetét mintegy 1700 beszámoló, leírás, visszaemlékezés örökíti meg; a török Budát mindössze egyetlen férfiú, a viszontagságos sorsú budai zsidó rabbi, Schulhof Izsák siratta el Budai krónikájában mindazok nevében, akik a magyarországi török tartomány központját a magukénak érezték, otthonuként szerették.

Schulhof az események elbeszélését az 1678–1679. évekkel kezdi, így: „Én akkor Buda szent gyülekezetében laktam. A város a török birodalom uralma alatt állott, s lakozásunk viruló volt, akár a zöldellő olajfa, biztonságos és nyugalmas. Valóban elmondhattuk: ki-ki a maga fügefája alatt tanyázhatott, nem volt ártás az országban. (Mikeás 4:4.) Az élelem oly olcsó volt, hogy el sem hinné, aki hallja...”

Megemlékezik Thököly harcairól és fejedelemségéről. Részletesen szól a török 1683. évi hadjáratáról, Bécs ostromáról és felmentéséről; Sobieski János lengyel király szerepéről.

Az 1684. év eseményei közül kiemeli Buda 120 napig tartó ostromát, amelynek megszűntével „Buda örült és ujjongott.”

1685-ből feljegyzi a táti csatát, amelynek eredményeként visszafoglaltatott Érsekújvár.

Csodajeleket is feljegyez, amelyek mintegy előre vetítik Buda közeli visszafoglalását: ismeretlen madarak ezrei lennének meg Budán, s előlük elmenekülnek a honos madarak; minden forrás és folyó, még a Duna is másfél napon át kígyókkal és skorpiókkal volt tele, s két napig nem lehetett inni a folyókból.

1686-ban megremegett a föld. A császár nagy haddal készült a háborúra. Június 20-ra körülzárta Budát, amelyet Abdurrahman basa védett 10 000 harcossal. Minthogy a felmentő sereg nem tudta áttörni az ostromgyűrűt, a meggyengült védők a harmadik, a szeptember második rohamot már nem tudták visszaverni. Budát visszafoglalták.

Hogy mi lett Buda lakosságának sorsa az ostrom alatt és az ostrom után, a Krónika és Szakály Ferenc utószónak jelzett szép tanulmánya részletesen elbeszéli.

A budai magyarok és délszlávok sorsáról nincs tudomásunk. Azok között, akik 1686. után leltek otthonra Budán, egy sem akadt, aki a török időkben ott lakott volna.

A törökök közül élve 6000 került a győztesek kezére, s adták-vették őket, miként a törökök a keresztény foglyokat.

A vesztesek sorsában osztoztak a budai zsidók is. Nemcsak azért, mert az elfoglalt városok zsidóságának megsarcolása, kifosztása, foglyul ejtése, sőt gyilkolása akkortájt a zsoldosok bevett gyakorlata volt, hanem azért is, mert a budai zsidók önként, öntudatosan vállaltak közösséget a törökkel.

A várat elfoglaló zsoldosok és huszárok a zsinagógába is berontottak, s az oda menekülők közül het-

venkettőt lemészároltak, s a hajóra hurcolt 400 zsidóból is többet megöltek, sokan pedig félelmükben a vízbe ugorván megfulladtak.

A győztesek azokat a zsidókat, akik megmenekültek, a busás váltságdíj reményében igyekeztek maguknak megkaparintani, sőt maga a bécsi Haditanács is igyekezett rájuk tenni kezét. 25 zsidót össze is szedett. Oppenheimer Sámuel bécsi hadseregszállító bankár mindegyikért egy-egy muskétást állított teljes felszereléssel, s ezenfelül egy összegben 1000 váltóforintot is fizetett. Buda romjai között még 274 zsidót szedtek össze. Váltságdíjukat, 21 000 forintot egy prágai zsidó ifjú, Szender Tauszk gyűjtötte össze Krakkó, Metz, Frankfurt, Amszterdam, Cleve és más városok zsidóságától. Budáról került ki az a 64 zsidó is, akiket Konstantinápolyban 1688-ban mint budai illetőségűeket írtak össze.

A zsidók szívesen költöztek a hódoltsági Budára Spanyolországból, Portugáliából és Európa más országaiból. Magukénak érezték a hódoltságot, mert a török nem alkalmazott velük szemben megkülönböztető bánásmódot, nem tekintette őket betolakodóknak, nem kényszerítette őket gettókba és megkülönböztető jelek viselésére.

A szultáni udvarnak is jól jövedelmezett ez a türelmesség, mert a zsidók a birodalom legjobban „nyírható” alattvalói voltak.

Maga Schulhof Izsák sok szenvedés és megaláztatás után egy muskétás káplár foglya lett. Egy úrnő váltotta ki 30 császári aranyért, s juttatta el Oppenheimer házába. Előbb Nikolsburgban telepedett le, majd hazatért szülővárosába, Prágába. Ott halt meg 1733-ban.

Krónikáját már a Habsburg császár alattvalójaként írta. Róla a legnagyobb tisztelet hangján szól, mindig együtt említve nevével az áldó formulát: „növekedjék dicsőségben!” Nem titkolja azonban, hogy számára Buda visszavétele a legnagyobb csapást jelentette: elvesztette feleségét, fiát és minden vagyonát, igazi otthonát, budai élete az igazi boldogság korszaka volt.

Schulhof krónikája, Nagy gyászdala, amelyet Szakály tanulmánya teljes egészében közöl, és Kis gyászdala, amelyet életrajzába szőtt, mint irodalmi alkotások és mint kútfők egyaránt becsesek: „mintegy visszájukról is megmutatják a budai ostrom egyébként inkább csak az ostromlók szemszögéből ismert eseményeit. Drámai, helyenként valóban remekbe sikerült elbeszélését akkor sem olvashatjuk megrendülés nélkül vagy közömbösen, ha számunkra Buda visszafoglalása merőben mást jelent — a török uralom összeomlásának jelképét és a Magyarország talpraállása felé vezető út első, legfontosabb lépését — mint amit Schulhof számára jelentett.”

Jólesz László választékos, kissé patinás nyelvezete szépen illik a krónika tartalmához. A fordító érdeme is, hogy a Budai krónika élményt jelentő olvasmány. Szakály Ferenc utószava híven rajzolja azt a történelmi környezetet, amelyben a krónika eseményei játszódnak. A bőséges jegyzetanyag jó segítséget ad a mű teljes megértéséhez.

É. Kiss Sándor